

Kitap Tanıtları
Book Reviews

CROSS-CULTURAL ENCOUNTERS AND CONFLICTS

Charles Issawi

New York: Oxford University Press, 1998. 150 pp.

ISBN: 9780195353471.

This book aims to clarify both the interactions and the contradictions of different cultures coinciding in the Middle East. It consists of an introduction and nine chapters to define the historical process of cultural interactions and its impacts on Middle Easterners, excluding the preface and the conclusion as a common feature of the intellectual works.

In the introduction, the author encounters the factors which inspired him to write this book as his family background, educational progress and professional career which should be handled generally in the preface. According to this part of the book, Issawi “grew up in a Westernized, Christian, Syrian¹ family, in the cosmopolitan, but essentially Egyptian, city of Cairo”, was educated in British and French schools in Cairo and Alexandria, then went to Oxford and finally served in the United Nations Secretariat in New York (p. 3).

This personal self-information seems correct but incomplete. During his higher education in Magdalen College, Oxford, he studied politics, philosophy and economics in which he was specialized and began a public career as the chief of research at the National Bank of Egypt (1938-1943), then served briefly at the Arab Office in Washington and also joined the United Nations’ Secretariat in the Middle East Unit of the Department of Economic Affairs (1948-1955).² He began his teaching career in American University of Beirut (1943-1947), then joined Columbia University in 1951 as Professor of Economics and he moved to Princeton University in 1975 where he taught on Near Eastern Studies until 1986.³

The introduction of the book continues with brief content and summary of each chapter facilitating the analytical framework by

1 “Assyrian” would be a better definition to describe author’s ethnicity.

2 <http://www.princeton.edu/pr/news/00/q4/1210-issawi.html>.

3 Ibid.

giving an edge on a better understanding of the author's main points and in general on the reading of the book.

In the first chapter named as "The Clash of Cultures in the Near East", Issawi exposes the impacts of intercultural relations generally transforming into conflicts. The author underlines the conflicts in the Near East among *Greek-Hellenic* and *Semitic* cultures for 2000 years and also between *European* (mainly Anglo-Saxon and French) and *Arab-Islamic* ones during the last two centuries as cited also in introduction. According to Issawi, the Greek-Hellenistic culture, inherited later by Romans, had a very powerful influence in this region for approximately a millennium beginning from Alexander the Great to the Arab-Islamic expansions contributing to science, medicine, literature, the plastic arts and various branches of scholarship (p.7). However, despite these deep socio-cultural contributions, the local peoples of the Near East have generally resisted this cultural influence from the Greek-Hellenic civilization except Syrians (p. 8).

This chapter mentions also the reaction of Jewish population to the Greek-Hellenic influence in both ways referring to Arnold Toynbee's terms: "*Herodianism*" and the "*Zealotism*" (p. 11). Herod, the King of Judea, was an admirer of Greco-Roman culture and "Herodianism" is then used to describe the typical conduits of local elites fascinated by new cultural influence adopting its values, way of thinking and institutions in order to modernize their own populations. Contrarily, "Zealotism", represented first by *Maccabees*⁴ in history, is the typical reaction of a minor group among masses indifferent and even disliked to the new culture preferring a fanatical and militantly struggle to crash its influential and persuasive impacts. In this perspective, *Issawi describes Mustafa Kemal Atatürk and Shah Reza Pahlavi as "New-Herodians", whilst Islamist fundamentalist groups are categorized as "New Zealots" of the Middle East* focusing on their reaction toward European cultural influence

4 A Jewish rebel militia organization revolted against Seleucid rule in Judea circa 160's BC.

occurred especially since the 19th century in this region (p. 12). As a felicitous remark, the author underlines the continuing struggle between two reacting groups and abstains the final declaration of the triumphant in the socio cultural “clash” between European secular and Arab-Islamic way of lives.

The second chapter named as “Empire Builders, Culture Makers and Culture Imprinters” examines the main factors in the emergence of different cultural regions in which different languages and religions play a major part. According to the author, Chinese, Indian (despite remarkable internal linguistic diversities), Anglo-Saxon, Russian (excluding Caucasia and Central Asia), Latin American, Latin European and Arab languages creates distinguishable cultural zones in the World (p. 23). Issawi asks the reasons beyond the expansion of cultural influence by some empires such as Roman, Russian, Spanish and Arab (pp. 23-24). He then transposes differentiations between three notions: Empire Building, Culture Making and Culture Imprinting. In the context of this chapter, it would be cited that “empire builders” didn’t need to stand on a “culture making” or “imprinting” in order to expand their influence but durable and widespread political institutions (p. 4), in contrast, “culture makers” were the creators of a “high culture” in form of religion, law, literature, music, natural and human sciences, visual arts (p. 26). The “cultural imprinters” didn’t necessarily rely on imperial expansions but they stamped their “high” and “popular” (food, dress, architecture, way of life) cultures among local populace in a distinguished zone. At the process of imprinted a culture in a region, religion and language become the major instruments such in the case of Arabs, Romans, Spaniards and Russians.

The third and fourth chapters named as “Shelly and the Near East” and “Ibn Khaldun on Ancient History: A Study in Sources” focus on two important intellectuals of their time with very distinguished historical period and socio-cultural background studying the impacts of foreign culture: Percy Bysshe Shelly (1792-1822) and IbnKhaldun (1332-1406).

It seems that the author has selected Shelly because of his interesting ways of thinking and living as an “archetype” for European intellectual of his time. For instance, he was known as a vegetarian and a strong feminist and advocated a non-violent political struggle in favor of socialism known as “Chartist Movement” criticizing the French Revolution for the “replacement of a tyranny by another one” in the process (p. 45). Shelly mostly attracts the attention by his “Philhellenic” stance and by this way his remarkable anti Ottoman-Turkish opinions and sentiments in his lyrical poems despite his personal sympathy towards Egyptians at that time (p. 47).

In his regard to Ibn Khaldun, Issawi tries to demonstrate the intellectual evolution of this Arab-Tunisian historian citing his two historiographical books: *Al Muquaddima* and *Al'Ibar*. Both of these books relied mostly on the medieval history of Islamic states and populations citing a correct but relatively brief history of pre-Islamic civilizations in the Middle East. In spite of his satisfactory knowledge on Greco-Roman civilizations, Judaism and Christianity, IbnKhaldun preferred quasi-short explanations about them on the cultural shaping of the Near East in *Al Muquaddima*. *Al'Ibar* which is less popular than the first one, concerns more detailed information on both Hellenic and Roman cultural heritage in the Near East but the author criticizes him to be confused on the history of Spain (p. 61). According to the author, the detailed information in the second book on pre-Islamic heritage depends on the abundance of sources such as Roman-Byzantine historians (Orosius, Josippon, Procopius, Psellus, Malalas, etc.), some Arabic historians (Ibn Al-Amid and Al Mussabbihi) and finally Bishop Otto of Friesing of German descent (pp. 62-72).

In the fifth and sixth chapters named as “The Ottoman Economic Legacy” and “The Greeks in the Middle East”, the author aims the observation of Ottoman Empire’s the socio-economical and socio-cultural structures.

The fifth chapter discusses a critical stance on the functioning of the Ottoman economical and bureaucratic institutions comparing

them with the European models at that time. As an adept scholar on economics, Issawi observes in detail Ottoman empire's main technological aspects (agriculture, mining, metallurgy, textiles, paper and printing and also mechanical power) and its economic structure (economic practice, statistics and policy of the Empire). Despite the general 'self-sufficient' characteristic of the Ottoman economy partly based on Islamic principles (*waqf* system to replace corporations in Europe and the prohibition of *riba*⁵), Issawi underlines the absence of modern banking system and corporations similar to European model until the 19th century when some political, economic and socio-cultural reforms debuted to be executed. The author cites appropriately the economic policies of Young Turks (Unionists) executed at the beginning of 20th century basing on economic nationalism and the increase of state control on the economy inherited and successfully ameliorated by Atatürk's reforms in 1920's and 1930's after the foundation of the Turkish Republic followed by many Arabian states and Iran at that time (pp. 95-96).

The sixth chapter mentions the *millet* system executed by Ottoman rulers applied to Greeks, Armenians and Jews with other non-Muslim minorities positioning in this system. According to the author's detailed information which would be considered as historically accurate, Ottoman Greeks were highly urbanized and most active group among *millet* entities (p. 102). They had also good trade connections with Europeans (Venetians, French, Russians and British) and occupied serious posts in some bureaucratic institutions (especially in the Foreign Ministry) thanks to their relatively higher educational level and fluent speaking of French at the time. "***In 1912, Greeks accounted for 52 percent of physicians, 52 percent of architects, 49 percent of pharmacists, 37 percent of engineers and 29 percent of lawyers***" (p. 107). Besides Anatolia, Greek community enjoyed similar commercial and professional positioning in other parts of Middle East (especially in Iraq and Iran) except Egypt where

5 Mainly used instead of "interest" in Islamic literature despite reservation by some Muslim theologians.

this community hadn't acquired a position to influence Egyptian politics (p. 110).

The next two chapters focus on the encounter of two main European cultures (French and British) with the Middle Eastern one citing not only the reaction towards these new foreign cultures in the Middle East but also their internal rivalries in order to gain a preeminent position both at regional and global scales.

The seventh chapter named as "The Costs of French Revolution" discusses the demographic, economic and other casualties caused by French Revolution and Napoleonic era as mentioned in introduction part of the book (p. 5). Regarding to the demographic losses of the French Revolution this reference committed to French historian Pierre Goubert by the author exposes clearly and dramatically the consternation of this époque: "*Paris, where over 2,000 persons were guillotined in 16 months. Of the 14,000 victims who have been fully identified, less than 15 percent were nobles and clergymen and nearly 60 percent workers and peasants. Adding the killings in Vendée, the number of victims was well over a hundred thousand, perhaps close to twice that figure*" (p. 120). According to the author, the true casualties of both Revolutionary and Napoleonic Wars exceeded one million Frenchmen. The revolutionary terror caused not only the loss of important scientists and intellectuals such as Lavoisier, Condorcet, and Olympe de Gouges but also a very large number of castles and churches were demolished under the Directory (1795-1799) (p. 121). In the economic field, the Revolution had disastrous effects on French economy. Because of the civil wars, confiscations and currency depreciation business and trade collapsed and the new régime lost some colonies such as Haiti to the British which declared its supremacy on oversea trade over France (p. 124).

Despite all shrinking rates in demographics and economics compared to the *Ancien Régime* observed in detail by the author, the Revolution succeeded to implant its sociopolitical reforms, normative values and after a period of recovery which endured almost a century, France began to expand its political, economic and cultural influence in Middle East and other parts of the World.

In the eighth chapter named as “The Struggle for Linguistic Hegemony, 1780-1980” the author compares the linguistic influence of French and English at global scale. Beginning from the second part of the 17th century, the French language began to expand its linguistic influence thanks to the military supremacy of French Royal Army and important artisans and thinkers such as Corneille, Racine, Molière, La Fontaine, Descartes and Pascal (p. 135). The following century has also been generous to French cultural contribution in terms of the emergence of the Enlightenment thinkers: Voltaire, Rousseau, Diderot, Baron d’Holbach and other *Encyclopédistes*. After the French Revolution and Napoleonic Wars, the French language become widespread as spoken by elites in Balkans, Anatolia, the Levant, Egypt Iran and even in Iraq which was under British commercial influence (p. 137). However, the Industrial Revolution occurred in late 1700’s and the amelioration of trade attached to this revolution contributed to the scientific and technological advance of the British Empire causing imperialistic expansion campaigns in many parts of the World including the Middle East. Thus, French began to lose its supremacy to the English in process. Especially after the emergence of United States as a new power in international politics since the beginning of 20th century, becoming also a ‘super power’ at the end of World War II, English became to be spoken more prevalently than French.

The last chapter named as “Change in Western Perceptions of the Orient since the Eighteenth Century” examines the remarkable change in Europeans’ perception of the Oriental civilizations between 18th and 19th centuries. In the 18th century European thinkers and artisans generally admired Oriental societies (especially Chinese and Indians). Contrarily, in the next century, they tended to contempt them as the author indicates (p. 143). Issawi relates this change of attitude of Europeans towards the “Easterners” to the economic growth and the technological advance after the Industrial Revolution giving ad edge on main European powers’ military campaigns in Asia and Africa (p. 145). According to the author, the European standpoint toward Islam had been ambiguous in the historical pro-

cess and spiritual, political and economic rivalries between the believers belonging to both religions continued. Apart this statement, Issawi emphasizes that European powers considered Islam as “an obstacle” to their imperialistic rules in the Middle East maintaining the prejudice of “Islam’s opposition to all forms of progress” and thus creating severe reactionary climate among Arab masses in the Middle East emerged as radical Islamist movements towards Occidentalism, secularism and modernization efforts.

Issawi’s *Cross-Cultural Encounters and Conflicts* was written five years after the famous theory of “Clash of Civilizations” introduced by Samuel Huntington and thus it creates an appropriate sphere of thinking and debate on the scientific validity of this theory taking notice both modernization efforts by elites and harsh reactions towards foreign cultural values observed in Arab-Islamic societies in the Middle East in the historical process.

In this context, the observation of cultural interrelations and conflicts in the Middle East would be considered as a popular and recent topic since the emergence of the “*Arab Spring*” at the beginning of this year expanding its political, sociological and ethno-cultural impacts among many Middle Eastern societies. In brief, despite some methodological differentiations from other books written in form of a resultant of quasi-independent articles and a sense of general disharmony between chapters, author’s detailed and generally appropriate remarks and evaluations contribute on both thinking and debating main factors on the internal and external dynamics shaping sociopolitical and socio-cultural structures of the Arab-Islamic universe.

Alp Yüce Kavas
Strategic Research Institute

THE YOUNG TURK LEGACY AND NATION BUILDING

Erik Jan Zürcher

Londra: I.B.Tauris & Co Ltd, 2010. 351 sayfa ISBN: 978-1848852723

Erik Jan Zürcher 12 yaşından itibaren 19'uncu yy.'da Osmanlı İmparatorluğu'nda bir Alman gezginini anlatan Kara Ben Nemsi'nin maceraları ile büyümüş, bu kitaplarda oldukça güçlü bir Türk karşıtlığı olmasına rağmen. Osmanlı hayranı olmuştur.

Lisans eğitimini Leiden Üniversitesi'nde Orta Doğu Çalışmaları programında, yüksek lisans öğrenimini ise Osmanlı ve Türk tarihi hakkında yapmıştır. Yüksek lisans tez konusu Atatürk'e suikast girişimi ve buna bağlı olarak yapılan yargılamalar olmuştur. Nijmegen Üniversitesi'nde ders vermeye başlayan Erik Jan Zürcher takip eden 15 yıl içerisinde yüksek lisans tezinin mantıksal uzanımları olan iki kitap yazmıştır. Bunlardan ilki Leiden'de 1984 yılında savunduğu ve aynı zamanda doktora tezi olan *Milli Mücadelede İttihatçılık'dır. (The Unionist Factor. The Role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement (1905–1926))*. Bu çalışma Osmanlı'nın son dönemiyle, Cumhuriyetin ilk yılları arasında Jön Türk hareketinin devamlılığını vurgulamaktadır. İkinci kitabı ise 1991'de çıkan *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925), (Political Opposition in the Early Turkish Republic. The Progressive Republican Party (1924–1925))*. Kitap 1926'da İkinci Grubun (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) tasfiyesini ve 1924 yılında Mustafa Kemal'le yollarını ayıran milli direnişin eski liderlerini konu almaktadır.

Yazar, incelemesi yapılan bu kitabında ise 30 yıl içerisinde yaptığı çalışmalarını yazdığı bazı ilginç makaleleri bir araya getirmiştir. Kitaptaki makalelerin büyük kısmını daha önce basılan fakat temininde zorluk çekilen veya sadece Felemenkçe ya da Türkçe olarak basılmış olan makaleler oluşturmaktadır. Makalelerin bazıları yüzeysel olarak, bazıları da ayrıntılı olarak, tekrar gözden geçirilmiştir. Farklı makalelerde yer alıp çıkan konular mümkün olduğu kadar çıkartılmış veya birkaç makale bir araya getirilerek tek bir makale haline dönüştürülmüştür.

207

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

Kitabın dili İngilizcedir. Okunması ve anlaşılması kolay bir kitaptır. Bunda yazarın, ana dilinin İngilizce olmaması nedeniyle, basit cümle yapılarını kullanması ve kitabın konusunun Türk okuyucular için yabancı olmaması etkilidir.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; “*Literatür ve Kaynaklar*”, “*İmparatorluğun Son Dönemi*”, “*Büyük Savaş*” ve “*Milli Devlete Doğru*”dur. Kitaptaki bölümler oluşturulurken konu bütünlüğünün yanı sıra mantıki bir kronolojik sıra da sağlanmaya çalışılmıştır.

Yazar; kitabın başında kitabı yazdığı koşulları, yapmış olduğu önceki çalışmaları, yaptığı çalışmaların okuyucularında bıraktığı izlenimleri ortaya koyarak, daha kitabı okumaya başlamadan kitapta yazılanların doğruluğunu ispatlama gayretine girmiştir. Zira Osmanlının son dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarını Jön Türkler bağlamında ele alan kitap, bildiğimiz tarih ile çelişmektedir.

Kitapta Atatürk’ün Nutuk eserinin Nutuk’un yazılması süreci hakkında bilgi verilmektedir. Nutuk’un Mecliste ne zaman okunduğunu, okunmasının ne kadar sürdüğünü çok iyi bilen okuyucular genellikle yazım süreci hakkında bilgi sahibi değildir. Kısa, öz ve anlaşılır olarak verilen bu bilgi, kitabın çekiciliğini arttırmaktadır. Kitabın farklı bölümlerinde verilen buna benzer bilgiler (halkevlerinin haftalık programı, karşılaştırmalı sayısal ekonomik veriler vb.) kitabın ayrıntılı ve tutarlı bir çalışma olduğunu gösterme gayretindedir. Benzer şekilde, Jön Türklerin fikir ve siyasi tercihlerinin kaynağını anlamak için onların kişisel tarihlerini bilmek gerektiği yönündeki düşünceden hareketle söz konusu kişilerin memleketleri, baba meslekleri, bitirdikleri okullar gibi bilgilerin analizi yapılarak kitapta ortaya atılan fikirler desteklenmiştir.

Yazar, genel kabul görmüş olanından önemli derecede farklı olan bir erken 20’nci yy. Türk tarihi ortaya koyma çabasındadır. Ancak çalışmalarının özellikle ilk yıllarında önemli ölçüde görgü tanıklarının ifadelerine (hatırat) bağlı kalmış, birinci derece kaynakları kullanmamıştır. Yazara göre bunun nedeni, Türk devlet arşivlerinin çalışmanın yapıldığı tarihlerde ulaşılmaz olmasıdır.

Yazar, çalışmalarında kullandığı hatıratların demokrasiye geçilerek sansürün kaldırıldığı 1950 ve 1960’lı yıllarda çok sayıda basılmış olma-

sına rağmen 1922–1927 yılları arasında Mustafa Kemal Atatürk tarafından ortaya konan tarih anlayışını değiştiremediğini vurgulamaktadır. Bunun nedenini ise sansürün ve tek parti iktidarının hüküm sürdüğü yılların ortak bir tarih anlayışı oluşturmak için kullanılmış olması ve muhalefetin değişik vasıtalarla susturulmuş olmasına bağlamaktadır.

Yazar, Jön Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nu bir arada tutma gayretlerini, Padişahın Osmanlının zayıflamasına engel olamamasına karşı, Müslüman halkın bir tepkisi olarak görmektedir.

Yazar akıl almaz zorluklar içinde İngilizleri dört defa yenen Osmanlı Ordusunun I. Dünya Savaşı'nı yeni bir Türk Devleti kurmak için değil, İmparatorluk ve İslam için yaptığını ifade etmektedir. Milleti her zaman ortak bir geçmiş değil, bazen de paylaşılan bir sessizlik oluşturur demektedir.

Yazar, yeni Cumhuriyetin kurulması ile sona eren I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonra genç ülkede yaşananları da paradoks olarak tanımlamıştır. Yeni devlet ve mevcut liderler, askeri ve bürokratik yapı Osmanlı'nın devamıdır. Bunun yanında ,politikacılar ve elitler kendilerini farklı tanımlamaktadır. Bunlar kendilerini Türk olarak adlandırmakta ve Türklüğü yeni milli devletin temeli olarak görmektedir. Yazara göre bu yeni kimlik dil, din gibi farklılıklar yok sayılarak topluma yavaş yavaş empoze edilmiştir.

Kitapta ayrıca Cumhuriyetin kuruluşunun 15'inci yılında merkezde gerçekleştirilen devrimlerin taşradaki yansımalarını göstermek amacıyla Robert Anhegger, Andreas Tietze ve Lilo Linke'nin Anadolu'da gerçekleştirdiği yolculuklarla ilgili gözlemlere yer vermiştir.

Sonuç olarak kitap, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ile Cumhuriyeti'nin ilk yıllarını farklı bir bakış açısı ile ele almaktadır. Kitabın, tarih araştırmacıları için yeni çalışma konuları ortaya koyabileceği, Türk okuyucular için ise ilgi çekici ve sürükleyici bir eser olduğu değerlendirilmektedir.

Nuh Bayazıt

Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

209

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

HOW THE WEST WAS LOST: FIFTY YEARS OF ECONOMIC FOLLY—AND THE STARK CHOICES AHEAD

Dambisa Moyo

New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011, 226 pp.

ISBN 978-0-374-17325-8.

“This is the best of times, this is the worst of times”. Nothing can be more appropriate to describe the post-2008 world than these words from Charles Dickens’s “*A Tale of Two Cities*”. While the West, led by the US and Europe, is undergoing a rocky time of crisis in its economy, the Rest, represented by China, is enjoying a prosperous time of growth in both economic power and confidence. Given that China was far from being a global super power 20 years ago, the contrasting scenarios between the current Western world and the Rest of the world is like a myth that has been drawing the attention of observers from various backdrops. Born in Zambia, but educated as an economist at Harvard and Oxford, Dambisa Moyo’s provocatively-entitled book “*How the West was Lost: Fifty Years of Economic Folly and the Stark Choices Ahead*” surely stands out as one of the most notable books dealing with the ongoing global geo-economical and geo-political power shifts.

Unlike Martin Jacques who looks to China’s ascendancy to understand the process of power transition in his equally eye-catching book “*When China Rules the World: the Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World*”, Moyo turns her eyes on the West itself to explain the tipping of the economic see-saw from the West to the Rising Rest, in particular so called the BRICs, arguing that it is the fundamentally flawed economic policies that is eroding the once substantial advantage of the West.

As is indicated from the title, the book is divided into two parts. The first part takes a full account of the past fifty years of economic folly that has brought the West in to the situation it is facing today. From the perspective of an economist, Moyo frames her analysis on the basis of growth theory which treats capital, labor and technology as its three pillars. One by one, she examines these three key ingre-

211

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

dients in terms of quantity and quality with a view to illustrating how public policies have weakened the three components and thus contributed to the decline of the West.

Starting with capital, Moyo argues that across the West capital is being misallocated and squandered to which three factors are responsible: government-sponsored policy in the form of subsidies and guarantees has eroded the checks and balances between debt and equity holders; the misguided belief that asset prices would only go up; the culture of debt that fosters a breakdown of the lender-lendee relationship. To demonstrate this, the housing market is taken as an example where the US government's well intended policy of "homeownership for all" has driven people to overinvest in the non-productive housing assets, causing misallocation of capital, excessive leverages and finally the 2008 financial turmoil.

Moyo goes on to point out three ways through which labor is misallocated to its detriment in the industrialized West: the introduction of pension plans by postwar governments has hidden the cost of labor which is besetting the West now; the broad societal shift to favor the service sector over the productive industry has created a mispricing of labor that drives people to fix their eyes on highly-paid nonproductive areas (sportsman, Hollywood actors) rather than those with broader social gains (engineering, doctors, teachers); the tightening of visa policies has made it more difficult for the West to take advantage of the global pool of talent. Again, the author builds on evidences to illustrate that quantitatively the West is losing hand due to a lower birthrate and aging population, and qualitatively the West's growing number of unskilled, unemployed and disaffected population is threatening its wealth and economic stature.

Followed is Moyo's elaboration on how technological monopoly the West once enjoyed is now being breached by the emerging countries (in particular China and India) through industrial espionage, technology transfer or increasing investment in Research & Development. She thinks that there is a lack of investment in technological innovation in the West and controversially maintains that the

West is generously giving away to the Rest its intellectual property for which it should have bargained.

The second part of the book looks into the present with some possible choices for the future of the West. By cherry-picking a series of facts, ranging from the America's deteriorating infrastructure to China's legendary infrastructure construction, Moyo provides the reader with a picture in which the liberal capitalism in the West is on the decline, whereas the state-led capitalism in the Rest is in the ascendant. And to shed light on this new transference of economic power to which she equates the shift from Great Britain to the USA after WWII, the author teaches us a simple yet fundamental formula to calculate GDP: $Y=C+I+G+(X-M)$., on any of these aspects, being it consumption (C), investment (I), government fiscal position (G) or trade balance (X-M), China has over the years been performing better than the US in her analysis.

Finally the book is boldly concluded with some stark options: that is for America to fight fire with fire, to focus on more on productive investment, to implement crucial policies that will reverse the earlier misallocation of resources in capital, labor and technology. A more radical way for American to fight back, she argues, is to pursue a brinkmanship policy, namely, to retreat to protectionism and default governmental debt so that the US could wipe its slate clean and redress its financial statement.

For sure, Moyo has done an admirable job in the sense that she managed to handle such a grandiose issue in an easily-understandable way, which may be one of the reasons that this book became a *New York Times* best-seller. At a time when Western economy is sick, it is wise and laudable for Moyo to come up with her diagnosis as an economist. And on the macro-level, the author has indeed grasped the fundamental trends of global economy and enriches our understanding of the challenges of Western economies. The book is also well-structured by breaking down the analysis into the three pillars of growth theory.

Nevertheless, when it comes to the micro-level, Moyo tends to to-

uch upon many specific issues without very convincing explanation. This is especially true in her discourse on China, no matter it is about capital, labor, education or technological innovation. Using the same logic in her examination of the three elements of Western economies, it is easy to come up with some counter-arguments to her one-sided interpretation of China's performance. On capital market, while China's abundant surplus money is seeking footholds in housing market or foreign debts, many private sectors are retreating because of money shortage, which is an obvious sign of capital misallocation, arguably a more serious and detrimental one than the West in the long run. On the labor issue, China is also facing an aging population which is exacerbated by the one-child policy. Meanwhile, China's comparative advantage in providing cheap labor is also being encroached with the rise of its labor cost which may lead to a rebalance of global division of labor. In the field of education, Moyo seems to exaggerate China's success and America's failure, as her evidence for this is the number of graduates produced in science and engineering, inclusive of the growing input of Chinese education budget. Perhaps, she is right in proposing that "there is an important, positive and strong link between the production of scientists, technicians and engineers in a country and its level of economic growth and development".¹ This noted, it is never more natural that China is producing fourteen times as many engineers as Britain in a stage of economic industrialization and modernization. Even if China catches up in quantity which is relatively easy to achieve, its educational system still have a long way to go in view of improving its quality of degree and efficiency of management. Therefore, it is unjustifiable to say "the US has lost its lead in education" when China is still seeking an answer to its famous scientist Qian Xuesen's question: "Why do our schools always fail to nurture outstanding talents"

In fact, Moyo's obsession with GDP (or to be precise, the quan-

¹ Dambisa Moyo, *How the West was Lost: Fifty Years of Economic Folly and the Stark Choices Ahead*, p.87.

tity of GDP) in defining a country's success or failure makes she somewhat blinded by China's growth, overlooking the qualitative dimension of China's rise. In any case, China's averaged 10 percent annual GDP growth over the years has been astonishing. Yet a closer look at the quality of China's economy will show that behind China's impressive economic growth are high pollution, high energy consumption and low added value. If we perceive China's power from the view of civil society, China is even seen as an uncertain giant facing with multiple domestic challenges deeply rooted in its social system. Moyo has a point in say that "through political strong-arm tactics and apparatus, developing countries can and do make the harder, tougher decisions, and have the authority to implement them in a less time than their Western counterparts",² but she does not say a word about the corruption and cronyism in this kind of state-led capitalism which may be good at building infrastructure but not so good at innovation. Actually, in a newly-published report the Chinese government has realized that "after 30 years of rapid growth, China has reached another turning point in its development path, one that calls for a second strategic, and no less fundamental shift".³ This means that China's current economic growth model which has served it so well in the past decades is unsustainable and China has to restructure its economy to balance the government's role in view of curbing state industry and strengthening market-based economy.

Besides, Moyo tends to interpret the transition of economic power from a mercantilist perspective of a zero-sum game in which the West is losing while the Rest is gaining a wining hand. As she put it, "we can't all be winners", "economics is one sort of warfare, one country seeking dominance over another". Such rhetoric of competition, domination, counter-attack, tit-for-tat are seen through-

2 Dambisa Moyo, *How the West was Lost: Fifty Years of Economic Folly and the Stark Choices Ahead*, p.171.

3 "China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative High-Income Society", <http://www.worldbank.org/en/news/2012/02/27/china-2030-executive-summary>.

hout the whole book, leading to a “nuclear option” suggested at the end. It is reasonable for the West to be upset in times of crisis, but a cold-minded idea of protectionism would go too far in light of the growing economical interdependence between US and China.

In summary, the West headed by the United States is lost, yes but only relatively; the future is China’s, no in terms of productivity, innovativeness and efficiency. Historically, China does indeed have recovered three times from its physical decline, so there are salient grounds for the re-emergence of China this time. However, the issue here is that the rise of China will be globally rather than regionally, and fundamentally is that China has to deal with its severe domestic issues prior to its surpassing the West.

Yan Shaohua, PH.D. Candidate
Europe Study Programme
The University of Hong Kong

216

Security
Strategies
Year: 8
Issue: 15

İNSANI, DÜNYAYI VE TERÖRİZMİ ANLAMAK

Ercan Çitliođlu

İstanbul: Destek Yayınları, 2011. 276 sayfa, ISBN: 9786054455805.

Bu kitap, yazarın terörizm üzerine yaptığı araştırma ve incelemelerin, birinci baskısı 2005 yılında yayınlanmış olan “Gri Tehdit, Terörizm” adlı eserinin devamı niteliğindedir. Kitapta, küresel bir tehdit olarak terörizm, terörizmin gelecekteki yapısı ve eylem biçimleri, küreselleşme ve terörizm arasındaki organik ve psikolojik ilişkiler, terörizmin çeşitleri, toplumsal etkileşimleri, intihar eylem ve eylemcileri, adanmışlık duygusunun kökenleri, terörizmin önlenmesi ve engellenmesinin olası bulunup bulunmadığı, çözüm ve öneriler konuları değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yazar, alışılmışın dışına çıkarak , terörizmle ilgili analizlerini ‘sonuç odaklı’ değil, ‘neden odaklı’ olarak yapmaktadır.

Kitapta internet başta olmak üzere, konu ve kavramlarla ilgili yerli ve yabancı kitaplar ve makaleler kaynak olarak kullanılmıştır.

Kitabın dili anlaşılırdır. Zaten yazar da gerekli gördüğü yerlerde dipnot açıklamaları ve şekillerle bunu pekiştirmiştir. Bölümler arası geçiş ve bölüm uzunlukları makul düzeydedir. Lakin cümleler gereğinden fazla uzundur. Kitabı terörizm, terörizmin küreselleşmeyle ilişkisi, terörizm ve insan olarak üç ana bölümde ele almak mümkündür.

Birinci bölümde terörizmin ne zaman yaşamın bir parçası olduğu belirtilmiştir. Anarşizmin, küresel adıyla terörizmin, başlangıcı Soğuk Savaş dönemine denk gelmektedir. Soğuk Savaşla birlikte kutuplaşan dünyada yeşeren veya yeşertilen Marksist kimlikli ideolojik örgütler, günümüzde radikal dinci ve etnik ayrılıkçı örgütlere dönüşmüştür.

Ayrıca, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra sömürgeciliğin sonlanmasına eşlik eden, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik gelişmelerin doğru okunmadığı için ortaya çıkan yeni sorunların artarak günümüzde yaşanan olumsuzluklara zemin hazırladığı üzerinde durulmuştur. Burada yazar, sömürgeciliği Batı kaynaklı gören zihinlerin, evrensel değerler olan demokrasi, bireysel hak ve özgür-

217

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

lükleri Batı ile özdeşlendirdikleri için özümsemediklerini hatta bir saldırı aracı olarak gördüklerini değerlendirmiştir. Bu yüzden kimi toplumlar içe kapanarak dinci köktencilik noktasına, kimi toplumlar da Batı ile hesaplaşma ve ödeşme noktasına gelmiştir.

Bu süreçte, konumları ve haklarını eşit ya da yeterli bulmayan, baskı ve dayatmalara maruz kaldıklarını düşünen kimi dini ve etnik topluluklar, gerek varlıklarını sürdürme gerekse amaçlarına ulaşma ve sonuç elde etmek için 'örtülü şiddeti' yani terörizmi yeni bir savaş yöntemi olarak keşfetmişlerdir.

Geçmişte yaşanan kötü hatıralar ile Batının güçlü konumu birleşerek, genel bir 'öteki' algısı oluşturmuştur. Bu algılamanın da köktencilik ve terörizmin giderek yaygınlaşmasına katkıları yeterince anlaşılammış ya da göz ardı edilmiştir.

Yazar ayrıca terörizme ilişkin ortak ve genel anlamda kabul gören bir tanıma ulaşılamamasının siyasi plandaki nedenlerinin dışında, bu alanda çalışan araştırmacıların terörizmin kökeni, gerekçeleri, türleri, terör örgütlerinin çeşitliliğine neden olan moral etmenler arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin neler olduğu gibi sorunun çözümlenmesine yönelik temel sorulara yanıt üretememiş olmalarına bağlamaktadır.

İkinci bölümde, yazarın kitabının genel kuramını da oluşturan terörizmin küreselleşmeyle ilişkisi ele alınmıştır. Yazara göre küreselleşmenin, terörizmi de küreselleştirdiği yanılığısına dayalı yapılan analizler, terörizm ile nedenleri arasında deterministik ilişkiler kurulmasını güçleştirmiştir.

Ayrıca yazar, 11 Eylül eylemiyle birlikte yeni bir olgu olarak algılanan 'Küresel Terörizm' kavramı üzerinde durmuştur. Yani 'Terörizm' kavramı bir milat olarak kabul edilen 11 Eylül saldırılarıyla mı küresel bir kimlik kazandı yoksa küresel düzlemde zaten hep vardı da o güne değin üzerinde ayrıca durulmasını gerektiren nedenlerle tanımlamaya mı gerek duyulmadı sorularına cevap aramıştır. Yazara göre de, 11 Eylül saldırısı; planlama, yöntem ve sonuçları itibarı ile 'eylemsel temelde bir milat' olmakla birlikte 'Küresel Terörizm' in miladı değildir. Çünkü terörizm, gerek örgütsel gerekse eylemsel te-

mellerde 11 Eylül 2001 tarihinden çok daha önceleri de küresel düzlemde vardı.

Bu bağlamda, ABD'nin kendi evinde uğradığı terör saldırısı; hedefin deniz aşırı oluşu, planlamaların birden fazla ülkede yapılmış olması, eyleme katılanların ve kurbanların milliyetlerindeki çeşitlilik, terörizmin küresel kimliğine gerekçe olarak gösterilmiştir. Fakat yazar bu görüşlerin yanlışlığını verdiği örneklerle gözler önüne sermiştir. Örneğin, 1915–1918 yılları arasında, Ermenilere karşı uygulandığı iddia edilen soykırımın intikamını almak üzere kurulduğu açıklanan ASALA ve JCAG'nin, 1975–1986 yılları arasında beş kıtada 22 ülkede yaklaşık 700 eylem gerçekleştirerek 39'u Türk, diğerleri çeşitli milletlere mensup 72 kişinin öldürülmesi ile sonuçlanan eylemlerinin terörizmin küresel kimliğinin çok açık bir kanıtı olması gerekir.

Sonuç olarak, 11 Eylül'ü, küresel terörizmin başladığı gün olarak değil, küresel düzlemde uzun yıllardır var olan terörizmin ulaştığı son nokta olarak değerlendirmek gerekir. Bu noktanın bundan sonra yaşanması kaçınılmaz dönüşüm ve aşamaların bir başlangıcı olarak ele alınması ve mücadele yöntemlerinin geliştirilmesinde çok daha gerçekçi bir yol açtığı ortadadır.

Üçüncü ve son bölümde, terörizm ve insan unsuru üzerinde durulmuştur. Yazar, terörizm ve terörizmle mücadelenin gerek eylemci gerek mücadele edenler gerekse kurbanlar olarak her evresi ve aşamasında yer alan 'insan unsurunu' anlamadan ve çözmeden gerçeklere ulaşmanın mümkün olamayacağından bahsetmiştir.

Kitapta bu konuda dikkat çeken hususlardan biri de etnik ve dini kökenli terör örgütlerine mensup kişilerin profillerinin birbirinden çoğu yerde farklı olduğudur. Örneğin, El Kaide örgütünün üye profili, örgütün kendisi ve lideri gibi bir sıra dışılığı yansıtmaktadır. Örgüt sevecen bir aileye mensup, yüksek öğrenim görmüş, evli, işi olan, suç geçmişi, kişilik bozukluğu bulunmayan, dini eğitim almamış kişilerden oluşmaktadır. Çok büyük bir çoğunluğu oluşturan bu kişilerin, nasıl radikal dinci bir örgütün aktif ve aksiyoner mensuplarına dönüştüğü ve intihar eylemlerinde bulunduğu derinlemesine irdelenmeyi gerektirecek önemdedir.

El Kaide'nin üye profili ile Türkiye'de ve İran'da faaliyet gösteren PKK ve PJAK'ın üye profilleri karşılaştırıldığında farklılıklar göze çarpmaktadır. PKK terör örgütüne mensup kişilerin eğitim düzeyleri düşük, çoğu işsiz ve çok çocuklu ailelerden gelmektedir.

Bu iki örgütün benzer yanlarının üye devşirme konusunda olduğu görülmektedir. Etnik milliyetçi ya da dini referans alan örgütler üye devşirmede, yakın çevre ilişkilerine öncelik ve önem vermektedirler. Üye profilleri, katılımın ağırlıkla gerçekleştiği yer ve çevreler geniş anlamda değerlendirilerek analiz edildiğinde neden odaklı mücadelenin yoğunlaştırılması gereken alanlar ortaya çıkmaktadır.

Yazar terörizmi, terörizmin küreselleşmeyle ilişkisini ve terörizmdeki insan unsurunu sonuç odaklı değil, neden odaklı değerlendirmiş. Bu konuda yapılan genellemeler ve araştırmaların yanlış ya da eksik olduğu noktaları belirtmiştir. Üzerinde çok fazla durulmayan konuların önemini vurgulamıştır.

Özü itibarı ile terörizm ile ilgili soruna geniş bir çerçevede bakılan, iyi bir kaynak taraması ve düşüncenin yansıtıldığı kitabın, literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Funda İnce
Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

OSMANLI KLASİK ÇAĞINDA SAVAŞ

Feridun M. Emecen

İstanbul: Timaş Yayınları, 2010. 318 sayfa, ISBN: 9786051141817.

Prof. Dr. Feridun Emecen'in kaleme aldığı ve bir önceki kitabı "Osmanlı Klasik Çağında Siyaset" isimli eserin devamı niteliğini taşıyan "Osmanlı Klasik Çağında Savaş", 2010 Şubat ayında neşredilmiştir. Yazar, birçok yerde yayımlanan makalelerini biraraya toplayıp görsel malzemelerle destekleyerek kitap haline getirmiştir. Yaklaşık 320 sayfadan oluşan eser, Timaş Yayınlarından çıkmıştır.

"Osmanlı Klasik Çağında Savaş" isimli eserde; genel olarak Osmanlı'nın kuruluş tarihinden itibaren 17. yüzyılın sonlarına kadar olan klasik çağda, Osmanlı Devleti'nin savaşlarda uyguladığı muharebe taktikleri, stratejileri anlatılmış ve bunun yanında barutun keşfiyle beraber ateşli silahların önem kazandığı çağda Osmanlı'nın, Avrupa ile mukayeseli olarak bu teknolojiyi nasıl kullandığı konu edilmiştir. Yazar; muhtelif zamanlarda kaleme aldığı bu makalelerini "Taktikler ve Ateşli Silahlar" ve "Savaşlar" olmak üzere iki ana başlık altında toplamıştır. Birinci kısımda; ateşli silahların kullanılmaya başlandığı ve askeri dönüşümün yaşandığı dönemde Osmanlı askeri taktik ve stratejilerinin nasıl bir evrim süreci geçirdiği, bu ateşli silahların Osmanlı'da ne derecede ustalıkla kullanıldığı ve bunun yanında Avrupa'da yaşanan "askeri devrim" in Osmanlı'daki yansımaları, karşılaştırmalı analizlerle yazılı belgeler referans gösterilerek tartışılmıştır. İkinci kısımda ise; yazarın birinci kısımda bahsettiği teorik yaklaşımların, Osmanlı'nın klasik döneme ait yaptığı önemli savaşlarda ne derece karşılık bulduğundan bahsedilmiştir: Kosova savaşları, Niğbolu Savaşı, Mericdabık savaşı, Ridaniye Savaşı, Mohaç Meydan Muharebesi vs. Burada savaşların sebep-sonuç ilişkisinden ziyade bu savaşlarda ateşli silahların nasıl kullanıldığı ve buna bağlı olarak geliştirilen savaş taktikleri üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur.

Kitabın muhtevasına dair değerlendirmelerimize gelirsek; önsöz mahiyetinde hazırladığı giriş yazısında yazar, okuyucuya kitabın genel hatlarına dair bilgiler vermesinin yanında 'savaş' olgusunun na-

221

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

sıl anlaşılması gerektiğine dair bir kısım kabul ettiği fikirleri okuyucuya aktarır. Yazarın hangi paradigmalara dayanarak kitabı oluşturduğunu anlama açısından bu kısımlar önem arz etmektedir. Yazar; savaşları günümüz şartlarında insani değerler açısından kötü bir şey olarak değerlendirilmesinin, tarihin sosyal ve siyasi olgularını etraflica anlamayı problem haline getireceğini vurgular¹. Aslında tek cümle ile düzeltmeye çalıştığı bu ironi, tarihçilerin ve sosyologların yüzyıllardır sorguladığı bir problemdir. Savaş, temelinde insanlık var olduğu günden bu yana yaşayan ve yaşatılan bir olgudur. Çünkü insan, doğası gereği mücadele ve rekabet hisleri ile donatılmıştır. İnsanın bu özelliğinden dolayı, savaş ile toplumları tarihte ve günümüzde birbirinden tefrik edebilmek oldukça zordur. Yazar yine savaşla ilgili; teknolojik gelişmelerin ve yeniliklerin ortaya çıkışında savaşların en önemli faktör olduğunu belirtmesi², yerinde bir tesbit olmuştur. Aslında burada yazar okuyucuya dolaylı olarak: Savaşlar olmasaydı teknoloji bu kadar ilerleyebilir miydi? sorusunu yöneltmiştir. Yazar ‘savaş’ ve ‘siyaset’ kavramlarını birbirinin tamamlayıcısı olarak görür ve birinin bittiği yerde diğeri başladığını savunur. Siyaseti “kansız bir savaş” olarak değerlendiren yazar bu bağlamda kitabını bundan önce yazdığı “Osmanlı Klasik Çağında Siyaset” in devamı ve tamamlayıcısı olarak görür.

Kitabın “Taktikler ve Ateşli Silahlar” bölümündeki ilk makalede, Osmanlı’nın 14. yüzyıldaki savaş taktiklerinden bahsedilmiştir. “Osmanlı Beyliği’nin kuruluş aşamasında basit bir konar-göçer/göçebe bir topluluk olarak algılmak doğru bir yaklaşım olmaz”³ tespitinde bulunan yazar; Osmanlı ordusunun, piyade ve ağırlıklı olarak süvarilerden oluşan son derece taktiksel donanımlı ve bozkır toplumu olmanın avantajlarını çok iyi kullanabilen askerlerden oluştuğunu, Osmanlı’nın ilk dönemlerde yaptığı savaşları örnek göstererek açıklar. Bu dönemde Osmanlıların temel savaş taktikleri, akıncı birlikleri ile düşmana pusu kurup onları yıpratmak ve sahte ricatlarla hızlı doğal savunma şartlarını sağlayan arazilere çekilmek olduğunu söyleyebiliriz.

(1) Feridun Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, 2010, s. 7

(2) A.g.e., s. 7

Yine aynı bölümde yer alan bir diğer makalede; askeri tarih alanında önemli bir tartışma olan “askeri devrim” konusu irdelenmiş ve bu “askeri devrim”in başlangıç sürecinde Osmanlı-Avrupa ve Osmanlı-Ortadoğu etkileşimleri ele alınmıştır. Yazar; burada “askeri devrim”in taktiksel çeşitlilik anlamındaki yenilikler kısmını eksik bırakmış, bundan ziyade “askeri devrim”i ateşli silahların ortaya çıkışı ve bunların yaygın olarak nasıl kullanılmaya başlandığı çerçevesinde ele almıştır. Osmanlı bu dönemde Batının askeri teknolojisini almakla kalmamış bunu geliştirmiş ve lojistik gücünü de kullanarak bu anlamda Avrupa’ya karşı üstünlük sağlamıştır. Askeri gelişmelerde 17. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı, Batı ile eş zamanlı olarak hareket etmiş hatta bir dönemden sonra Batı’ya karşı açık bir üstünlük kurmuştur.

Osmanlıda top ve tüfek kullanımı Batı ile beraber başlamasına rağmen Avrupa, ateşli silahları özellikle tüfekleri hemen benimsememiş fakat Osmanlı Devleti bu silahlara hemen ayak uydurmuştur. Bunun en bariz örneği; Batıda asilzade ve şövalyeler tüfeği önemsemeyenken, Osmanlı ordusunun en önemli birliği sayılan yeniçerilerin önemli bir bölümünün tüfekçilerden oluşmuş olmasıdır.⁴ Osmanlı ordusu; tüfeklerin ateş gücünden ziyade çıkardıkları şiddetli gürültünün psikolojik üstünlüğünden faydalanır. Yazar bu yargısını, Machiavelli’den alıntı yaparak desteklemiştir:”Büyük Türk(Yavuz Sultan Selim) İran Şahını ve Suriye sultanını mukahillerin gürültüsüyle şaşkına çevirmiş ve böylece düşman ordularını dağıtmıştır. Mukahillerin çıkardığı o alışılmadık sesler karşı tarafın atlarını püskürtmüş ve bu şekilde Büyük Türk kolay bir galibiyet elde etmiştir.”⁵ Tam bu noktada ortaya çıkan bir tartışma da o dönemde tüfeklerin savaşlarda kullanılmasına sebep; bunların ateş gücü mü, yoksa çıkardıkları moral bozucu gürültü mü ikilemidir. Ayrıca bu silahların kullanılması esnasında karşılaşılan zorluklar göz önüne alındığı zaman ok ve yayın tüfeğe göre daha avantajlı olup olmadığı tartışmalı bir konudur.⁶

3 A.g.e., s. 16

4 A.g.e., s. 38

5 A.g.e., s. 37

6 A.g.e., s. 47

İki savaş aletinin de kendilerine göre avantajlı ve dezavantajlı yanları vardır. Bunun en basit örneği; ok ve yay, tüfeğe göre daha etkili etki bıraktığı halde okun kullanımı tecrübe gerektiren bir iş olduğundan okçuların uzun bir süre bu işin eğitimini görmesi gereklidir. Tüfeklerde ise işlem basittir ve tecrübe gerektirmez, birkaç aylık bir eğitim sonunda her asker bu silahları etkili bir biçimde kullanabilir.

Bir başka makalede yazar, Avrupa'nın taraflı bakış açısına sahip kaynaklarının karşısına Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesini sahneye çıkarmıştır ki bu yazarın kitapta orjinalitesini ortaya koyan bir husus olmuştur. Seyahatnamenin içinden dönemin siyasi olaylarını ve savaşlarını çekip alan yazar, Evliya Çelebi'nin gözünden askeri dönüşümün nasıl yaşandığının resmini ortaya koymuştur.

Kitabın en önemli kısmını oluşturan Osmanlı-Memlûk ilişkileri ile Mercidabık ve Ridaniye savaşları, Osmanlıların ve Memlûklerin ateşli silahları kullanmadaki tavırlarının ve anlayışlarının mukayesesi ve buna bağlı olarak İslam dünyasındaki “askeri devrim”e karşı duyulan ilginin veya ilgisizliğin mahiyetini anlama açısından oldukça önemlidir. Memlûkler ateşli silahları Osmanlı ile aynı zamanda tecrübe etmemişlerdir. Bu onların askeri gelişmeye karşı olduklarından değil coğrafik konumları gereği bu silahlara ihtiyaç duymamalarıdır. Memlûkler, Portekizlilerin ortaya çıkışına kadar bu ateşli silahları kullanma gereği hissetmemişlerdi.⁷ Fakat Osmanlılar sürekli Avrupa ile savaş halinde olduklarından onların ateşli silahları kullanmaları aslında bir nevi zorunluydu. Osmanlıda bunun önemini fark etmiş, silah teknolojisini Avrupa'dan transfer ederek bu silahları geliştirme fırsatı bulmuşlardır. Osmanlı, bu teknolojik üstünlüğünü Mercidabık ve Ridaniye savaşlarında Memlûklere karşı kullanmış ve onları ağır bir mağlubiyete uğratmıştır. Aslında işin ilginç tarafı bu savaşlarda Memlûkler, top ve tüfeğe sahiplerdir fakat bunları kullanma becerisi gösteremediklerinden karşı tarafla denge kuramamış ve yenilmişlerdir. Onları bu yenilgiye hazırlayan temel faktör ise artık devri tükenmiş olan savaş anlayışları olmuştur.⁸

Kitabın içeriğiyle ilgili değerlendirmelerden sonra yazarın bu kitap-

7 A.g.e., s. 73

8 A.g.e., s. 157

ta kullandığı üsluba ilişkin birkaç kritik yapmamız gerekirse; ilk olarak makalelerin formatı gözümüze çarpmaktadır. Kitapta yer alan makaleler güzel bir sistematik zemin üzerine oturtulmuş ve kitabın genelinde buna sadık kalınmıştır. Yazar; makalelerinde ele aldığı konunun altyapısını okuyucuya vererek, okuyucuyu konuya hazırlar ve savunduğu tezi, belge ve kaynakları referans göstererek ikna kaygısı taşımadan doğal yollarla okuyucuya kabul ettirir. Bu konuda oldukça başarılı olan yazar, kitabında tartışmacılı bir üslup kullanmış ve özellikle savunduğu tez ile ilgili, taraflı tarafsız batılı tarihçilerin iddialarına yer vererek bunlardan doğru olanların haklarını vermiş, yanlış olanların ise belgelere ve kaynaklara dayanarak iddialarını temelden çürütmüş, doğrusunu okuyucuya izah etmiştir. Yazarın kullandığı bu format, ona taraflı olmayan bakış açısıyla kitabı yazma fırsatı vermiştir.

Kitabın eleştirilecek bir noktası; kitabın farklı zamanlarda yayımlanan makalelerin bir araya getirilmiş olması, bazı hususların tekrar edilmesine yol açmıştır. Diğer taraftan; okuyucuyu, işlenen konunun etrafında zinde tutması bakımından bu tekrarlar faydalı olduğu da söylenebilir.

Yazarın ikinci bölüm “Savaşlar” bahsinde görsel malzemelere yer vermesi, anlatılan olayların akılda daha da belirginleşmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle kitapta detaylı olarak ele alınan Mohaç Meydan Muharebesini anlatan bölüme, orduların muharebe düzenlerini resmeden çizimler ve savaşın cereyan ediş biçimini anlatan resimler ve minyatürler konulması savaşın, okuyucunun gözünde daha iyi canlanmasına aracı olmuştur

Sonuç olarak kitap; yazarın üslubundaki akıcılığı sayesinde, popüler tarih takipçilerinin de rahatlıkla okuyabileceği bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ali Uyanık
Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

225

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

TARAS BULBA

Nikolay Gogol

İstanbul: Can Yayınları Dünya Klasikleri, 2007. 171 sayfa,
ISBN: 9789750708350.

Amerikalı yazar Ernest Hemingway tarafından Taras Bulba eserinin bugüne kadar yazılmış en büyük on kitaptan biri olarak nitelendirilmesinin altında yatan en önemli etken, söz konusu eserin ihtiva ettiği edebi değer yanında Taras Bulba önderliğindeki Zaporojye Kazaklarının (Запорожье/Dinyeper Nehri Kazakları) Polonyalılara karşı isyanları neticesinde Taras Bulba'nın iki oğlunun yargılanışı temelinde, Rus siyasi tarihine ışık tutmasına ve Rus jeopolitiğinin değişmez yönelimlerine dair çıkarsamalarda bulunmasına imkan tanınmasıdır. İlk defa 1835 tarihinde Mirgorod Öyküleri arasında yer alan ve 1842 tarihinde gözden geçirilerek Taras Bulba adıyla tekrar kaleme alınan eser 16. yy'da Ukrayna Kazakları ile Polonyalılar etrafında cereyan eden gelişmeleri bir nevi tarihi vesika şeklinde anlatmasına rağmen yorumsamacı bakış açısından alt metni okundukunda eserin geleceğe ışık tutma amacını güttüğü ifade edilebilir. Bu özelliği ile eser, Rusya ve Ruslar için bir nevi nasihatname özelliği de taşımaktadır. Dolayısıyla yazarın Taras Bulba'nın ağzından gelecek Rus kuşaklara aktardığı nasihat mahiyetindeki sözleri, Rus siyasi tarihi ve Rus jeopolitiğinin değişmez yönelimleri göz önünde bulundurulduğunda daha da anlamlı olmaktadır.

Taras Bulba'nın kendi ağzından oğulları Andrey ve Ostap'ın Kiev'deki bir Katolik papaz okulundan mezuniyetleri şerefine düzenlediği eğlencede Rusya'nın düşmanlarının sayıldığı pasajda sarf ettiği sözlerin, Rus jeopolitiğinin değişmez gerçeklerini açığa vurması açısından oldukça manidar olduğu ifade edilebilir. Taras Bulba'nın oğullarının şerefine “*Hep kazanmanız dileğiyle içiyorum. Müslümanları, Türkleri, Tatarları döveceğiz; dinimizi karıştırmaya kalkıştırlarsa Lehleri de döveceğiz.*” şeklinde sarf ettiği sözleri, eserin gelecek kuşaklara yönelik ilk nasihatidir. Zaporojye Kazaklarının/Rusların tarihi düşmanları olarak Müslüman Türklerin, eserdeki deyişle Türklerin, “*çoban köpeği*” Tatarların ve Katolik Lehlerin

227

Güvenlik
Stratejileri
Yıl: 8
Sayı: 15

gösterilmesine yönelik sözlerin Rusya'nın tarih boyunca izlediği genişleme stratejisi göz önüne getirildiğinde daha da anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla Taras Bulba'nın mezkûr ifadesi tarih boyunca sahip oldukları savaşçı yetenekleri dolayısıyla Zaporojye Kazakları'nın güneyden Türklerin, kuzeybatıdan Lehlerin icra ettikleri saldırılarda Rus çarları tarafından etkili bir şekilde kullanılması gerçeğiyle örtüşmektedir. Bir diğer gerçekse Zaporojye Kazakları'nın yaşadığı ve günümüzde Ukrayna sınırlarına tekabül eden toprakların tampon bölge olması hasebiyle tarih boyunca iki cephede Rusya'nın yukarıda zikredilen düşmanlarına karşı bir nevi ileri karakol işlevi görmesi gerçeğidir. Rusya'nın düşmanlarına karşı "*halaskâr Kazak*" imajı, eserin vermek istediği bir diğer mesajdır. Bu bağlamda eserin Türkler ve Lehler arasında kalan Kazak süvarilerinin kendi aralarında iki cephede savaşmak zorunda kalmalarının tehlikelerini tartıştıkları bölümü anlamlıdır.

Taras Bulba'nın yukarıda aktarılan hasmane ifadesinde dikkati çeken ve eseri siyasi tarih açısından önemli kılan bir diğer husus ise jeopolitik gerekliliklerin icbar etmesiyle ortaya çıkan Rusya'nın tarihi düşmanlarının kimliklerinin mahiyeti hususudur. Türkler ve Kırım Tatarları için Müslüman olmak, Lehler için Katolik olmak Rusya'nın düşmanlarının mümeyyiz vasfını teşkil etmiştir. Dolayısıyla Rus çarının hizmetinde olmak üzere Ortodoks/Slav Zaporojye Kazakları bir taraftan Hıristiyan olmalarının gereği olarak Müslüman/Türk-Tatar unsurlara karşı; diğer taraftan da Ortodoks/Slav kardeşliğinin gereği olarak Katolik/Slav Polonyalılarına karşı iki cephede mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Eserde Rusya'nın Ortodoks/Slav bir kimliğe sahip olmasının her şeyin üzerinde olduğu örtük olarak ifade edilmiştir. Rusça "*Ortodoksluk*" sözcüğünün (православие/православие) "*Slav töresi/hukuku*" anlamına gelmesi Slavlığın Ortodokslukla özdeş (Ortodoks=Slav) olmasını beraberinde getirmiş ve Katolik Lehler mezkûr Slav töresini çiğnemeleri dolayısıyla Rusya'nın tarihi düşmanları kategorisine sokulmuştur. Taras Bulba'nın "*dinlerini karıştırmaya kalkan*" Lehlere yönelik hasmane ifadesi bu mezhep temelli tarihi gerçek ışığında anlamlı olmaktadır.

Gogol'un okuyucularına vermek istediği bir diğer mesaj ise eserin yazıldığı dönemdeki Rus siyasi tarihiyle de yakından ilintilidir. Eserde Zaporojye Kazakları'nın varoluşlarının köşe taşlarını teşkil eden özgürlüklerine düşkün vahşi yapılarına, Kazak meclisinin (Sech) eşitlik ve kardeşliğe dayalı doğasına yapılan vurgu çarlık rejimine karşı Gogol'un cumhuriyetçi ve liberal ideallerini yansıtmaktadır. I. Nikola döneminde 1825 senesinin Aralık ayında kendilerine Dekabrist adı verilen ve otokrasiye karşı toplumsal değişim sloganıyla çara karşı bir grup kültürlü kişiden müteşekkil bir ayaklanma tertip edilmiştir. Laytmotifini Fransız Devrimi'nin "*özgürlük, eşitlik ve kardeşlik*" şiarının oluşturduğu bu ayaklanmadan Gogol da etkilenmiştir. Dolayısıyla Kazakların yukarıda zikredilen karakterleri, yazarın cumhuriyetçi ve liberal ideallerini yansıtmış ve böylelikle otoriter Rus devletinin karşısına özgür ve eşitlikçi ruha sahip Kazaklar konularak siyasi iradeye mesaj verme amacı güdülmüştür. Yazarın özgür ve eşitlikçi doğaya sahip Kazak imajı ve eşitlikçi bir Kazak toplumu kurgusu 19. yy'ın baskıcı ortamına tepki mahiyetindedir.

Eserin bir diğer önemli özelliğinin ise dilinde saklı olduğu ifade edilebilir. Eserde çizilen ve yukarıda zikredilen özellikleri taşıyan Kazak imajının müstakbel Rus kuşaklara yönelik vatansever ve milliyetçi faziletleri aktarma amacını hedeflemesi açısından didaktik bir özelliği haizdir. Nitekim eserin içeriğine dair morfolojik bir tetkik yapıldığında bu amacın ipuçları okunabilmektedir. Eserde "Rus" (русский) ve Rusya (россия) tabirlerinin çokça kullanılması bu milliyetçi söylemi ortaya koymaktadır. Örnek olarak Zaporojye Kazakları'nın yaşadığı bölgeye Küçük Rusya (Mala-rassiya/Малороссия), kutsal Rus topraklarından (ruskaya zemliya/русская земля), Rus gücünden (ruskaya sila/русская сила), Rus inancından (ruskaya vera/русская вера), Rus ruhundan (ruskaya duşa/русская душа) ve Rus karakterinden (ruskiy karakter/русский характер) bahsedildiği pasajlar milliyetçi bir dili ortaya koymaktadır. Nitekim Taras Bulba'nın "*Tanrı'ya emanet olun kardeşlerim! Kutsal Rus ülkesi var olsun, üniü bütün yeryüzünü sarsın!*" ve "*Size söylüyorum*

şeytanın dölü Lehler! Hani elinize ne geçti? Kazakları yıldıracağını mı sandınız? Daha durun bakalım, günü gelecek, Ortodoks inancının ne menem bir din olduğunu anlayacaksınız! Uzak yakın bütün uluslar Rus halkının toparlanacağını, hiçbir kuvvetin onlara karşı duramayacağını görecekler!” şeklinde Slavofil milliyetçilik ve Mesihçi Hıristiyanlığın karışımı sarf ettiği sözleri, Rus olmayanlara karşı tehditkar ama tüm Slavlara/Ruslara vaatkar bir dili ortaya koymaktadır. Dolayısıyla milliyetçi söylemin özünü teşkil eden “ben-öteki” ayrımı Slav/Ortodoks/Rus olan-Slav/Ortodoks/Rus olmayan şeklinde tezahür eden ikili dilinde görülebilmektedir.

Tarık Demir
Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

230

Security
Strategies
Year: 8
Issue: 15